Notitie met betrekking tot Keizersgracht 71
Datum: 22 april 2005
Auteur: [redacted]

Status
Rijksmonument
Objectnummer: 2231
Redengevende omschrijving: '*Dubbel huis met gevel onder rechte zandstenen lijst met consoles en wapenschilden (XVIII A); stoep en deurpartij XIXb.*'

Aanleiding
Deze literatuurnotitie is geschreven naar aanleiding van een in een Belgische kunsthandel aangetroffen grisaille, die deel uitmaakte van een schoorsteenspiegel in Keizersgracht 71 en daar, volgens Richard Harmanni (RKD), nog in de jaren zestig hing. Navraag door hem bij Gallery Kekko leerde dat het kunststuk volgens de inbrengers, in de jaren tachtig in Keizersgracht 746 hing.

Het huidige vijf venstertraveeën tellende Keizersgracht 71 ontstond bij een verbouwing in 1860 door de aannemer G. Jaling. Toen liet koopman L. Hoyack jr. het woonhuis 71 en het naastgelegen wagen- annex pakhuis 71[1] samentrekken tot een woning met kantoor achter gemeenschappelijke gevel.

Het oorspronkelijke, acht meter brede Keizersgracht 71 werd in 1630 gebouwd voor Anthony Moens. Vermoedelijk werd toen ook het buurpand opgetrokken. Uit deze eerste fase dateert in ieder geval nog een jaartalsteen (Van Houten, Beeldbank Gemeentearchief). Ook zijn op verschillende verdiepingen nog beschilderde balklagen en –vakken aanwezig. De plafonds en balken zijn beschilderd met onder andere renaissancemotieven, medaillons, dikke ranken, bloemknoppen, festoenen en maskers, zoals in deze tijd populair was. In Amsterdam zijn rankenschilderingen onder andere te vinden in de Oude Kerk (1628) en in de Agnietenkapel (1632), beide van de hand van de bekende 'kamerschilder' Antoni Hendricks.

In 1730 werd het koopmanshuis vernieuwd voor Egbert Thesingh de Jonge, daarbij kreeg de gevel een verhoogde kroonlijst met balustrade en werd het interieur gemoderniseerd. Toen kwamen onder andere de nog bestaande monumentale gang en het halfronde trappenhuis met mooi gesneden, vaasvormige balusters tot stand. Uit deze periode bleef veel bewaard aan stucwerk. De stucpanelen boven de nissen in het bredere voorportaal verbeelden de vier bekende werelddelen, Europa, Amerika, Azië en Afrika; in het stucplafond is Het oordeel van Paris weergegeven. In de gang zijn verder stucvoorstellingen te zien van de god van de handel Mercurius (plafond), Pallas Athene als godin van de kunsten (schilderen, beeldhouwen en architectuur), de oorlogsgod Mars geflankeerd door vechtersbaasjes, smeden en Vulcanus, de god van het vuur. In de literatuur wordt geopperd dat hier, geïnspireerd door het voorbeeldboek *Iconologia* van Cesare Ripa, wellicht de 'vier perioden van de mensheid' zijn weergeven: het Bronzen, IJzeren, Zilveren en Gouden Tijdperk. In het achterste deel van de - later ingekorte - gang, waren de vier seizoenen in stuc uitgebeeld; bewaard bleven de voorstellingen van de zomer en de winter. In het trappenhuis zijn de zeegod Neptunus en Aurora, godin van de dageraad, te vinden.

Dit rijk gedecoreerde huis werd in 1767 eigendom van de koopman Joan Hodshon die zes jaar later ook Keizersgracht 71[1] en 73 kocht. (Deze buurpanden waren omstreeks 1770 al samengetrokken en verbouwd). Mogelijk dateert de in België opgedoken visvangst-grisaille uit deze periode. Op interieurfoto's uit de eerste helft van de twintigste eeuw is dit spiegelstuk te zien in een kamer waarin ook twee bovendeurstukken in soortgelijke omlijsting waren te vinden, met voorstellingen van een jachttafereel respectievelijk van fruitplukken. De rococomotieven van zowel het lijstwerk als de afwerking van de kamer, zijn eerder te verwachten in het derde kwart van de achttiende eeuw, dan bij de verbouwing van 1730.

In 1913 werd – een deel van? – Keizersgracht 71 verbouwd door Eduard Cuypers. Opdrachtgever was mr.G. Vissering, een belangrijk opdrachtgever en goede vriend van

de architect. Deze econoom en bankdirecteur liet twee jaar later een villa naar Cuypers ontwerp bouwen te Bloemendaal, maar woonde nog wel een tijdje aan de gracht. Op de eerder genoemde reeks interieurfoto's in het Gemeentearchief Amsterdam, zijn ook verschillende kamers te zien waarvan de inrichting uit deze tijd stamt. Zoals de keuken die doet denken aan die van Villa Alsberg aan de Honthorststraat, en de kamer op de eerste verdieping van het achterhuis waarin met onder andere Ionische zuilen en pilasters zijn geplaatst, een neo-Lodewijk-schoorsteenpartij is te vinden, en de balken van het zeventiende-eeuwse plafond een sjabloondecoratie kregen.

Tot slot

Keizersgracht 71 kent een rijke bouwgeschiedenis waarvan waarschijnlijk nog veel terug te vinden is in het huidige interieur. Zodra de mogelijkheid zich voordoet moet het interieur in woord en beeld worden vastgelegd.

Uit de voorhanden literatuur wordt niet duidelijk wanneer de grisaille uit het huis is verdwenen, de schildering is nog te zien op de serie zwartwitfoto's in het Gemeentearchief uit de tijd dat hier het Sint Louis Broederhuis was gevestigd, op de Beeldbank gedateerd tussen 1914 en 1937. De Congregatie van de Broeders van de Heilige Aloysius Gonzaga was gevestigd te Oudenbosch, maar had door het hele land verspreid broederhuizen. Aan de Keizersgracht bezaten zij niet alleen het woonhuis op nummer 71, maar ook een kapel en school op Keizersgracht 87. Het archief te Oudenbosch bezit een foto- en diacollectie van de verschillende broederhuizen, waaronder die te Amsterdam; wellicht dat het archief nog aanvullende informatie bevat (in het Gemeentearchief Amsterdam is hiervan een inventaris aanwezig). Ook gegevens over de verbouwing door Ed. Cuypers kunnen wellicht wat meer helderheid bieden.

Literatuur

Informatie van Richard Harmanni, Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie

E. van Houten, *Geschied-bouwkundige beschrijvingen behorende bij het GRACHTENBOEK van Caspar Philips Jacobszoon*, Amsterdam 1962
Carla Rogge, 'Over stucwerk in Amsterdamse grachtenhuizen. Gang en trappehuis van Keizersgracht 71', *Binnenstad* 112 (november 1988), p. 54-57
Hans Tulleners, *Een pracht van een gracht. 23 monumenten aan de Amsterdamse Keizersgacht*, Amsterdam 1988 (Open Monumentendag), p. 10-13
H.J. Zantkuijl, Bouwen *in Amsterdam. Het woonhuis in de stad*, Amsterdam 1993, p. 486